

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: Back Frigyes
Cím: Budapesti statárium

Forrás:

Ar. Újság

Bp
(Helv)

1927. 11. 13.

(125)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

342.77

Hely

Idő

"1927"

Személy

Helyszám

342.77, 1927

Budapesti statárium

Irta: Back Frigyes dr., budapesti ügyvéd

Budán, Margit-körút 85. sz. alatt van egy szürke ház, melyet sok pesti ember nem is ismer. Ha látja is, úgy ment el mellette, hogy jóformán nem is tudja. Tizenöt évvel a háboru kitörése előtt épült, békében az volt a rendeltetése, ami a háboru alatt, a budapesti hadosztálybírószág székháza volt. Előbb csak az állt a homlokzatán: K. u. k. Divisionsgericht Budapest, utóbb emellett a magyar felirat: Cs. és kir. hadosztálybírószág Budapest. A forradalom letörölte ezt a két feliratot és mi sem hirdeti, hogy a háboruban ez az épület mily nagy eseménynek volt a színtere.

Sok sorsdöntő háborus eseménynek ez volt a számonkérő széke és mindenképp hivatott és illetékes emberek talán egyszer meg fogják szólaltatni ezen zord falakat és elmondatták majd a nagy csendben itt befejezett drámák utolsó jeleneteit.

Távol áll tőlem, hogy ezekről bármiféle vonatkozásban és bármit irjak, csak egy-két rögtönítélő bíraskodási esetet akarok elmondani és azokról is inkább pszichológiai, lélektani szempontból kívánok írni.

1916-ban kerültem oda mint segédszolgálatos népfelkelő. Tolmács és jegyzőkönyvvezető lettem, ez volt első beosztásom.

1917 tavaszáig a bíróság ügyforgalma körülbelül olyan volt, mint más polgári bíróságé, azaz kevés volt a tulajdonképeni háborus büntet. Ugyanis egész addig, a hosszú háboru természetes következményei, szökés, öncsonkítás, gyávaság stb. még nem mutatkoztak, azonkívül a munkások, akik itthon maradtak,

akiket mint nélkülözhetetleneket ipari vállalkozók számára felmentettek, átértézték köteleseiket, átértézték, hogy a háboru, azaz a háza érdekében kell dolgozniuk és ebbeli köteleességüknek a legteljesebben eleget is tettek. Ezek a nagy üzemek mind katonai parancsnokság alatt állottak, tehát a besorozott és felmentett munkások sorkatonaszámba mentek.

Ezidőtájt a helyzet azonban egyszerre megváltozott. A szökések száma óriási módon elszaporodott és a nagyüzemekben, ahol háborus anyagokat, municiót stb. gyártottak, a fegyelem meglazult.

Statáriumot hirdettek.

Ekkor, ha jól emlékszem, a MÁV budapesti északi műhelyének munkásai valami okból az engedelmességet megtagadták, sztrájkba léptek és körülbelül harminc munkást ez okból a rögtönítélő bíróság elé állítottak.

Ez volt az első ily természetű tárgyalás, erről kívánok elsősorban megemlékezni, de újból és újból ismétlem, csak a pszichikai benyomásokról.

I.

Ez volt az első statáriális tárgyalás, amelyben résztvettem, amelyben aktív szerepem volt.

Minthogy 1918. év őszéig, a leszerelésemig, miként alább elmondom, számos ügy rögtön-bíraskodási elintézésében résztvettem, meg lehetős tapasztalatra tettem szert.

Polgári és katonai büntetőtárgyalásokon egyaránt azt tapasztaltam, hogy a vádlottak mindig törekedtek, egyéniségüket megővni, hogy úgy mondjam, emelt fővel bíráik elé állani. Még azok is, akik remegve álltak oda,

bizonyos férfias és öntudatos pózt, bátorságot színeltek.

Rögtön-bíraskodásnál más a kép. A legelvetemültebb fickók is szinte érezték, hogy itt a halál órája, hogy sem tagadás, sem hazudozás nem segíthet. A földi bíró tényleg már csak befejezte az ítélet végrehajtását, amelynek végrehajtását önmagukon megkezdtek, testileg, lelkileg megtörték, magyarul szólva úgy álltak ott, hogy a lélek már csak háltni járt beléjük.

Igy volt a jelen esetben is.

Megnyitották a tárgyalást, körülbelül 30 vérnélküli megtört embert vezettek be a szuronyos örök, öreg bosnyák népfelkelő katonák.

Szálnalmas kép volt, mindenki érezte a helyzet tragikumát. Ha még valami fokozhatta ezt az irtózatot benyomást, úgy az volt, hogy 11 óra felé, a tárgyalási teremben megjelentek a vádlottak lelkészei, katolikus, evangélikus lelkész és pópa, hogy úgy, ahogy ezt a katonai bünvádi eljárás megkövetelte, az ítélet végrehajtásánál jelen legyenek, hogy nyomban az ítélet meghozatala után lelki és vallási vigasszal szolgáljanak. A benfentesek fülét azonkívül vérfagyasztó zaj ütötte meg. A bírósági épület udvarába bevonult az a katonai csapat, amely hivatal volt az esetleges ítélet végrehajtani. Délfél vége volt a bizonyítási eljárásnak és a katonai ügyész, a százados hadbíró, aki ma a budapesti ügyvédi karnak egy rokonszenves tagja, felállt. Mindenki azt hitte, hogy megkezdí szomorú kötelességteljesítést, hozzáfog a vádbeszédhez. Meglepő módon egy félórai szünetet kért. Megadta a bíróság. Elmúlt a félóra, és mindenki idegpedten várta a bíróság újabb bevonulását. A szünet már több mint egy óráig tartott, végre megjött az ügyész, újból bevonul a tárgyalóterembe a bíróság és halálos csendben átadja az elnöklő ezredes az ügyésznek a szót. Kezd beszélni, mindenki vádemelést, a vád megindokolását várja és

helyett egy bejelentést tesz. Előadja, hogy azért kért szünetet, hogy Budapest katonai parancsnokának, aki a katonai bünvádi eljárás szerint mint hadur jogosítva van a pertörles jogával élni, előadja a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményét és öngyméltósága méltányolva azon emberi szempontokat, amelyek a vádlottak javára felhozhatók és azt, hogy a jelen eset volt az első Budapesten felmerült súlyosabb kötelességseges esete, azon meggyőződésben, hogy ebből mindenki le fogja vonni a tanulságot, pertörlesi, kegyelmezési jogával élt és ez alapon a vádat elejti.

Rövid pár percnél előterjesztése után, a tárgyalásvezető hadbíró ennek folyományaként kihirdeti, hogy az összes vádlottak azonnal szabadlábra helyeztetnek.

Mindenki boldogan felsóhajt.

Ugyebár ezután az lett volna a természetes, hogy minden egyes vádlott eszeveszetten, oly gyorsan, ahogy csak tud, kirohan és felkeresi hozzátartozóit és köszönti a kék eget, az életet, amelyről már félig lemondott.

Nem. Gyülekeztek az udvaron és együtt elmentek a fényképészhez; csoportképet készítettnek.

Nem óriási bizonyítéka ez annak, hogy ők egyénileg meg voltak győződve, hogy nem cselekedtek rosszat, nincs szégyelni valójuk? Nem bizonyítéka ez annak, hogy az első érzés, ami rajtuk, az újból szabaddá lett emberekben erőtt vett, a szolidaritás érzése?

II.

1918 tavaszán a szökések esete Budapesten annyira elszaporodott, hogy a katonai parancsnokság ezen büntények számára rögtön-bíraskodást, statáriumot hirdetett. Ha jól tudom, 1918 április első napjaiban volt, hogy egy vezna, 24-25 éves bakát, akin nem annyira a betegség, mint a sok nélkülözés, szenvedés volt látható, a rögtönítélő bíróság elé

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

állították. Szökéssel és lopással volt vádolva. Ez volt az első eset. Ugy, ahogy a katonai bünvádi eljárás ezt előírta, az előző napon a törvényszéki orvos a vádlottat megvizsgálta, vajjon „verhandlungs- und straffähig-e” — a bíróság hivatalos nyelve német volt — vajjon tárgyalóképes-e, végre lehet-e rajta hajtani a kiszabott büntetést? Minthogy a válasz igenleges volt, a kitűzött tárgyalási órára elővezették.

A vádlott, miként fentebb mondtam, nem tette az életerős fiatal ember lenyomását, de nem is látszott elmebetegnek. Az első kérdésre, hogy mi a neve, még elé érhetően adott választ. A továbbiakra vagy egyáltalán nem felelt, vagy értelemnélkülien, alig hallható hangon.

Kezdetben azt hittük, hogy szimulál és a tárgyalásvezető hadbíró ennek megfelelően kezelte. Vádlott tekintete azonban annyira eltorzult, testileg negyedórától negyedórára annyira összeroppan, hogy szükségesnek találtuk az elmeorvosi vizsgálatot és e célból ugyanaznap délutánjára elhalasztottuk a tárgyalást.

Két elsőrangú budapesti elmeorvost idéztek be. Ezeknek szak tudása és egyéni megbízhatósága minden kételey felett állott.

Rövid vizsgálat után mindketten kijelentették, hogy az úgynevezett „Haftpsychose” súlyos esete forog fenn. Ez az a ritka elmezavar, midőn a letartóztatottnak a változott körülmények, letartóztatás, börtön, félelem a kiszabandó büntetéstől stb. hatása alatt elmeje egyszerre elborul és fizikailag is elváltozik.

Ezen szakvélemény alapján vádlott ellen, ki akkor már igazán élő halott volt, a rögtönbíráskodási eljárást beszüntettük és elmeorvosi intézetbe utaltuk. Onnan néhány hét múlva, mint gyógyult elbocsátott, illetve ismét csapattestének adatott át.

A gyógyulás ugyanolyan lélektani momentumokra vezethető vissza, mint a megbetegedés. Lassan-lassan ismét öntudatra ébredt látta, hogy mégsem akasztják, hogy az élet kapui mégsem záródtak le.

III.

Erről az esetről kellene tulajdonképp a legtöbbet írni, mert ez nemcsak egy érdekes, szórványos eset, hanem véleményem szerint a vitágháboru egy sarkköve, az osztrák-magyar hadsereg összeomlásának első pozitív jele. Hanem ép azért, mert politikum hatja

at, erről még inkább csak lelektani, általános emberi szempontból írok.

Csak az, aki katona volt és nap-nap után érezte a Gondviselés azon kegyét, hogy itthon maradvá is szolgálhatta hazáját és sok heti kemény szolgálat után végre egy napig élvezte a „dienstfrei” bódítóan szép jutalmát, értheti meg, hogy mily szép nap volt számomra az 1918. pünkösd hétfője.

Dienstfrei!! Akkor kelni, akkor menni, amidőn nekem tetszik. Mindezt élvezve ültem családimmal délután két óra felé az ebédnél, amidőn megszólal a telefon. A bíróság elnöki titkára (Personaladjutant) baráti, de kemény szava volt. A parancs: hogy egy órán belül legyen bent a bíróságnál és tegyem meg közben az előkészületeket, mert még délután kell esetleg hosszabb időre a vidékre kiszállni. Parancs az parancs, az engedelmisséget, a készséget jelentettem, de kértem, hogy mondja meg legalább, hogy hova és mi okból megyek. Kérésre végre közölte, hogy Pécselt az orosz fogságból visszatért és ismét menetszázalójba osztott bakák zúdulnak, magukkal ragadták az egész helyőrséget és az esetnek kivizsgálására és a rögtönbíráskodás lefolytatására többbedmagammal levezenyelték.

Az első vonattal indultunk, hajnal felé megérkeztünk. A fiatal honvédujencoknak hősi magatartása folytán, ezek ugyanis a zendülőkhöz nem csatlakoztak és minden parancsot vakon, a legnagyobb önfeláldozással teljesítettek, a zendülés le volt verve és megkezdtek munkánkat.

A munka két részből állott. Az egyik a zendülőkhöz kinyomozása, a rögtönbíráskodás elé való állítása és ítélkezése, a másik a zendülő zászlóalj parancsnoka ellen a (rendes) bünvádi eljárás lefolytatása. Ugyanis, midőn ennek lakásán jelentették, hogy a zászlóalj a kaszárnyában zendül, visszaizente, hogy előbb borotválkozik, azután majd lejön.

A vizsgálat talán százötven ember ellen indult meg és körülbelül harminc ember került a rögtönbíró bíróság elé. Ha jól emlékszem, ezek közül tizet halálra ítélték és huszat rövidebb-hosszabb tartamu szabadságvesztésre ítélték. Minthogy a katonai bünvádi eljárás 449. §-a szerint a rögtönbíráskodás beszüntetendő, mielőtt elrendelésének oka megszűnt, főleg a halálbüntetésnek egy vagy több bűnösön fogantatottított végrehajtásával elrettentő példa már megadatott, a budapesti katonai parancsnok, illetve annak Pécsre kiküldött helyettese, Gössmann altábornagy a rögtönbíráskodást ezen harminc vádlott elité-

lése után beszüntette és a 450. §-nak megfelelően elrendelte, hogy az összes még folyamatban lévő ügyekben a további eljárás a bünvádi perrendtartás általános szabályai szerint folytattassék le.

Tehát mégis körülbelül harminc ember felett ítélkeztünk. Harminc különböző embernek lelki képe tárult fel előttünk. Ma, tíz évvel később és körülbelül ugyanennyivel a hadsereg és a monarchia összeomlása után, könnyű az egész ügyet megérteni, könnyű véleményét adni.

Egy előkelő orvostanárnak cikkét olvastam nemrég. Azt írja ebben, hogy az elmeszesedés nem betegség, az a véredények öszülése. Ez is olyan volt; a háboru már tulsoká tartott, a lelkesedés tüze, amely négy évig égett és minden önfeláldozásnak és hőstettnek rugója volt, négyévi égés folytán kialudt, kiégett. Azonkívül, csak amidőn a gennyes seb mutatkozik, látjuk és tudjuk, hogy valahol fertőzés, tehát külbehatás történt. Ez Oroszországban történt, az onnan visszatérő katonáink, illetve az idekerült orosz foglyok megmételveztek a mi katonáinkat. Azonkívül a zendülő ezred katonái jórészt délmagyarországi szerbek voltak és így valószínűleg a háboruelőtti nagy szerb propaganda, ami tényleg nem volt más, mint buzdítás a magyar haza megtagadására és elárulására, őket már eleve fogékonyabbaká tette.

Mindennek dacára véleményem az, hogy mindazok közül, akiket 1918-ban nyugodt lélekkel bűnösöknek mondtunk ki, 1914-ben alig valaki követte volna el ugyanazon bűntettet.

IV.

Ez az ügy folytatása volt egy Kolozsvárott 1915-ben kezdődött és statáriális eljárás szerint megindított bűnpernek.

Rájöttek, hogy az értelmiségi osztályhoz tartozó magyarok az akkor még szint nem vallott románoknak a legkülönbözőbb és nemzetvédelmi szempontból legfontosabb dolgokat szolgáltattak ki, illetve árultak el. A lefolytatott eljárás során a vádlottaknál találtak katonai térképeket, melyek tekintetében megállapítást nyert, hogy csak a bécsi katonai földrajzi intézetből szerezhették meg.

A vádlottakat és pedig két pópát, egy ügyvédet és egy jegyzőt a kolozsvári honvédtörvényszék halálra ítélt, a nyomozást pedig tovább folytatták. Kitudódott, hogy a térképeket a nevezett katonai intézetnek egy aktív kapitánya szolgáltatta ki, akinek valami háttérigazgatási perét az említett halálraítélt

ügyvéd évekkel ezelőtt vitte. Letartóztatták. Az illetékes bécsi hadbíróság helyett a bünper letárgyalására a budapesti hadbírószágot delegálták.

rrás:

Idehozták az elítélteket, akik ezen bünperben, tekintve, hogy a kolozsvári már jogerősen be volt fejezve, itt már csak mint tanúk szerepeltek.

Már ez a körülmény, ez a vasravert négy ember, kik hónapok óta minden bünükért Loményen szenvedtek, mert hónapok óta várták a halálbüntetésük végrehajtását, drámai képet adott a főtárgyalásnak. Volt még sok más hasonló momentum.

A vádlott, a kapitány oláh furfanggal és ügyességgel védekezett és mindent tagadott. A bizonyítási eljárás semmiféle közvetlen és kimerítő bizonyítékot nem szolgáltatott és így a budapesti hadbírószág, mondhatnám, vérző szívvél kénytelen volt a vádlottat felmenteni.

Az ítélethirdetésre foglár által elővezetett kapitány olyan volt, mint a hulla, lelkiismerete úgy látszik akkor keményebben ítelt, mint a magyar bírák.

Az ügyész nem élt semmiségi panasszal, így tehát a vádlottat azonnal szabadlábra helyezték. Másnap lakkcipőben és fehér gláčekesztyűben megjelent a bírószág épületében és gunyos fölényes mosollyal fogadta a bírószág azon tagjainak tisztelgését, kik nálánál kisebb rangban voltak és így kénytelenek voltak magukat megalázva, neki köszönni.

Akik akkor ezt az alakot látták, azok tudták, hogy kik írták meg a monarchiának halálos ítéletét, azok Diaz és Foch fegyvertényei csak világ-zinpadi befejezésnek tekintik. Szent meggvőződéseim szerint Prágában és Nagyszebenben hat évvel hamarabb határozták el a monarchia feldarabolását, mint St Germainben és Trianonban.